

Covid-19 sürecinde
**İSTANBUL'UN
FARKLI
YERLEŞİMLERİNDE
ÇOCUKLARIN
HAKLARINA ERİŞİMİ
ARAŞTIRMASI:**

Tarlabaşı Örneği

Araştırma Ön Raporu

Görüşmeleri Yapanlar

Berfin Karataş, Leyla Takak, Melike İşleyen, Seher Kaya

Yayına Hazırlayanlar

Gökçe Baltacı, Naci Emre Boran, Melda Akbaş

Proje Ekibi

Aysun Koca (SGD), Ayşe Beyazova (SPI), Aytül Özcan (SGD), Didem Kalafat (SPI), Gökçe Baltacı (TTM), Işın Subaşı (BSV), Maissam Nimer (SPI), Melda Akbaş (TTM), Naz Sağlam (SPI)

Tasarım ve Uygulama

MYRA

Mayıs 2020

Tarlabaşı Toplum Merkezi

Adres: Çukur Mahallesi Zerdali Sokak No.9 Tarlabaşı-Beyoğlu-İstanbul

Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	4
GİRİŞ	5
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Yola Çıkış Hikâyesi	5
Tarlabaşı ve Tarlabaşı Toplum Merkezi (TTM)	6
Covid-19 Süreci ve TTM	6
TTM Çalışma Alanı ve Hedef Kitle	7
YÖNTEM	8
Araştırmanın Kapsamı	7
Araştırmanın Kısıtlılıkları	9
Araştırmanın Etik Çerçevesi	10
BULGULAR	13
Eğitim Hakkı	13
Dinlenme, Boş Zaman Değerlendirme, Oyun Oynama, Kültürel ve Sanatsal Etkinliklere Katılma Hakkı	17
Bilgi ve Medyaya Erişim	18
Sağlığa Erişim Hakkı	20
Yaşama ve Gelişim Bağlamında Güvenli Alan Hakkı	21
SONUÇ VE ÖNERİLER	23
EK 1	26
EK 2	26

ÖZET

Türkiye'deki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ve dışlanmanın mekânsal ayrılmaya en yoğun şekilde yansıdığı yerlerden biri olan Tarlabası'nda geçmişten bu yana yoksul ve zorunlu göçe maruz bırakılmış topluluklar yaşamaktadır. Haklarına erişimlerinde çeşitli zorluk ve engellerle karşılaşan bu toplulukların Türkiye'yi de etkisi altına alan Covid-19 sürecinde, yaşadıkları mevcut eşitsizlikler daha da derinleşmiştir. Yaşanan bu hal, tüm toplumu etkilese de, çocuklar bu durumdan daha uzun süreli etkilenmektedir.

Bu koşullar altında, İstanbul'da risk altındaki¹ ve kırılğan² bölgelerdeki çocukların Covid-19 sürecinde haklarına erişiminin ortaya konması için çocuklar ve bakım verenleriyle görüşmeler yapılarak mevcut durumun ortaya konması için bir proje başlatılmıştır.

Bu rapor, Tarlabası Toplum Merkezi (TTM), Sulukule Gönüllüleri Derneği (SGD), Zeytin Ağacı Derneği, bilinen ismiyle Small Projects İstanbul (SPI) ve Başak Kültür ve Sanat Vakfı (BSV) tarafından eşgüdümlü yürütülen araştırmanın ön raporudur. Nisan- Mayıs (ilk çeyrek) 2020'de İstanbul, Beyoğlu, Tarlabası'nda yaşayan 41 çocuk ve 30 bakım verenle yapılan görüşmelerden edinilen bilgilerle derlenmiştir.

Projenin sonuç raporu Haziran 2020'de dört kurumun ortak bulgularıyla paylaşılacaktır.

Tarlabası'nda salgın dönemi öncesinde de ekonomik olarak yetersiz koşullarda yaşamlarını sürdüren ailelerin, salgından ekonomik olarak en fazla zarar gören gruplardan biri olduğunu, araştırma açıkça ortaya koymuştur. Büyük çoğunluğu 1 ve 2 odalı evlerde yaşamını sürdüren aileler için bir pozitif vaka durumunda ev içi karantinanın mümkün olmadığı ortadadır. Çocuklar için temel haklara erişime ilişkin de koşullar yetersizdir. Araştırma ön raporunun salgın döneminde uzaktan erişime dair bulguları eğitim hakkı bağlamında dikkat çekicidir. Görüşme yapılan okul dönemindeki 28 çocuktan 8 çocuğun EBA (Eğitim Bilişim Ağı)'yı televizyon aracılığıyla takip etme olanaklarının olmadığını, erişimi olanların ise derslerin çok hızlı anlatılması, müfredatların uyuşmaması ve ev koşulları gibi sebeplerle devamlılıklarının risk altında olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma ön raporu kapsamında çocukların; eğitim hakkı, dinlenme, boş zaman değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkı, bilgi ve medyaya erişim hakkı ve sağlığa erişim hakkı erişimlerine bakılmış, tespit edilen ihtiyaçlara dair ilgili kamu otoritelerine ve sivil toplum kuruluşlarına öneriler sonuç bölümünde sıralanmıştır.

1 Risk altındaki çocuk kavramı BM ÇHS referansı ile belirlenmekte olup, 0-18 yaş arasında olan yaşamlarında çeşitli sebeplerden haklarına erişemeyen ve buna bağlı olarak gereken yaşam standartlarının dışında bir yaşam içine sürüklenen çocuklar risk altındaki çocuklar olarak isimlendirilmektedir. TTM, Tarlabası'nda yaşayan örgün eğitim dışında kalmış, suça sürüklenen, istismar ve ihlal edilen, silahlı çatışma ortamından göç etmiş ve kimliği olmayan tüm çocuklar risk altındaki çocuk olarak görmektedir.

2 Kırılğanlığın (vulnerability) alan bağlamında net bir tanımını vermek mümkün olmamakla birlikte; çeşitli yoksulluk ve yoksunluk hallerini kapsayan bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Kırılğan bölgeler ise kırılğan grupların yaşadığı, sosyo ekonomik olarak düşük bölgeleri tanımlamaktadır. Daha fazla bilgi için: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/54518>
https://www.unicef.org/spanish/socialpolicy/files/Can_social_protection_tackle_chronic_poverty.pdf

GİRİŞ

Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı, İstanbul'da risk altındaki ve kırılgan bölgelerdeki çocukların Covid-19 sürecinde haklarına erişimine dair, çocuklar ve bakım verenleriyle görüşmeler yapılarak mevcut durumun ve ihtiyaçların ortaya konmasıdır. Kriz, afet vb. durumlardan her zaman en uzun süreli ve en çok etkilenen grup çocuklardır, ancak yine benzer durumlarda çocuklar en yok sayılabilecek grupların da başında gelir. Bu nedenle çocukların Covid-19 sürecinde bugün ve bu süreç sonrasında maruz kalabilecekleri olası hak ihlallerini ortaya koymak, görünür kılmak ve yetkilileri harekete geçirmek için durumu anlatmak, savunuculuk faaliyetleri yapmak çocuk hakları ve insan hakları alanında çalışan uzmanların sorumluluğudur. Söz konusu araştırma da bu sorumlulukla hazırlanmıştır.

Başlarken, çocuk hakları alanında çalışanlar olarak çocukları güçsüz, mağdur ve yardıma muhtaç olarak değil; kendilerini ve çevrelerini etkileyen ve kendi yaşamlarının karar vericileri olan birincil aktörler olarak görmenin önemini vurgulamak isteriz. Dolayısıyla bu ön araştırma çocukların erişemedikleri haklarına dair sözlerini ortaya koyarak; bu bilgileri güçlenmelerine destek/aracılık odağında görmeyi çabalamaktadır. Bu nedenle araştırma çalışması sürecince çocukların seslerini duyurabileceği dijital araçların da üretilmesine gayret edilecektir.

Araştırmanın çocuk görüşmelerinde; günlerinin nasıl geçtiği, uzaktan eğitim sürecini takip edemedikleri, evde boş zamanlarını nasıl geçirdikleri, internet erişimleri olup olmadığı, salgın süreci ile ilgili bilgiyi nereden edindikleri üzerine konuşulmuştur. Yetişkin görüşmelerinde bu sorulara ek olarak olası bir hastalık durumunda karantina imkanları olup olmadığı, Covid-19 süreci ile ilgili ne gibi önlemler aldıkları, süreçle birlikte yaşadıkları zorluklar, çalışma ve gelir durumlarında olası değişiklikler, sağlık hizmetlerine erişimleri ve mahallenin genel durumuna ile ilgili sorular üzerinden görüşülmüştür.

Araştırmanın yola çıkış hikayesi

Covid-19 virüsünün Türkiye'de yayılmaya başlamasıyla Milli Eğitim Bakanlığı'nın 12 Mart tarihli duyurusuyla³ Tarlabası Toplum Merkezi de 13 Mart itibarıyla çalışmalarına fiziksel olarak ara vermek durumunda kaldı.

3 "Bakan Selçuk, Koronavirüs'e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı" başlıklı 12 Mart 2020 MEB haberi, erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: <http://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr>

Bu sürecin başlamasıyla Tarlabasılı çocukların Tarlabası'nın alt yapı yetersizlikleri ve mevcut yoksunluklarının nasıl derinleşeceği ise alanda çalışan bizlerin sorularına eklendi. Bununla birlikte niyetimizi İstanbul'daki benzer ve kimi zaman farklılaşan kırılmalıklara sahip bölgelerinde hak temelli çalışan kurumlarla paylaştık. Sulukule Gönüllüleri Derneği (SGD), Zeytin Ağacı Derneği, bilinen ismiyle Small Projects İstanbul (SPI), ve Başak Kültür ve Sanat Vakfı (BSV) da benzer bir amaçla çalışmakta olduğu için niyetlerimizi ortaklaştırarak alana hep birlikte bir söz söyleme çabası içine girdik ve "Covid-19 Sürecinde İstanbul'un Farklı Yerleşimlerinde Çocukların Haklarına Erişimi Araştırması" isimli projeye başladık.

Bu izleme çalışmasının 4 kurum tarafından yürütülmesini sağlayan Uluslararası İnsan Hakları Çerçevesine Uyumun İzlenmesi için Etkiniz AB Programı'na ve TTM'nin saha çalışmasını mümkün kılan Friedrich Ebert Stiftung Derneği'nin sağladığı hızlı destekleri için teşekkür ederiz.

Tarlabası ve Tarlabası Toplum Merkezi (TTM)

Tarlabası, İstanbul'da şehrin merkezinde olmasına rağmen, çeşitli kamu hizmetlerindeki eksiklikler, altyapı sorunları, kamu otoriteleri tarafından ihmal edilme, eğitim hakkına ve hizmetlerine erişememe, işsizlik, çocuklar için güvenli alanların eksikliği, ayrımcılık, nefret ve şiddete maruz bırakılma, çaresizlik ve dışlanma hisleriyle sosyal, ekonomik ve yapısal olarak riskli bir yaşam alanı olarak değerlendirilmektedir. Tarlabası Toplum Merkezi ise bu bölgede sosyal hayattan dışlanan, yoksulluk ve göç kaynaklı çeşitli yoksunluklarla mücadele eden Tarlabasılıların güçlenmesini, haklarına erişimini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Bir arada yaşamın merkezlerinden biri olan Tarlabası'nda nüfusun çoğunluğu Romanlar, 1980'ler ve 1990'larda çatışma ortamı ve OHAL nedeniyle yerinden edilen Kürtler, izleyen yıllarda İran, Irak, Pakistan, Afrika ülkelerinden gelen çoğu düzensiz olan göçmenler, Suriye iç savaşı sonrasında ise bölgeye Suriyeli Domlar, Kürtler ve Arap toplulukların göçüyle bugünkü yapısını kazanmıştır.

Covid-19 Süreci ve TTM

Bu süreçte TTM 13 Mart itibariyle çalışmalarına ara verdiği hafta dahilinde yürütülen atölye çalışmalarında çocuk faydalanıcıların Covid-19 ile ilişkili sağlıklı bilgiye ulaşabilmelerini gözeten bir politika izlemiş ve atölye programında bu gündeme özel olarak yer vermiştir. Ayrıca 13 Mart günü merkez kapatıldıktan sonra faydalanıcıların ve semtte yaşayan diğer bireylerin yine sağlıklı bilgilere ulaşımı amacıyla 3 farklı dilde (Arapça, Kürtçe, Türkçe) bilgilendirme ve önlem almaya ilişkin açıklamalar içeren broşürler merkezin dış kapısına asılmıştır. Tarlabası'nda yaşamakta olan bireylerin süreçle ilgili sağlıklı bilgiye ulaşabilmeleri için bakkal ve fırın gibi sık kullanılan mekanların sahipleri ile iletişime geçilerek broşür asma çalışmaları yine bu mekanlarda da gerçekleştirilmiştir.

TTM Çalışma Alanı ve Hedef Kitle

Çocuk çalışmaları TTM'nin en öncelikli çalışma alanıdır.⁴ Bölgenin kamu hizmetlerine erişimde yaşadığı zorluklar, eğitim sistemindeki eşitsizlikler, eksiklikler ve ülkenin politik durumu Tarlabası'nda yaşayan çocukların yoksunluklarını artırmakta ve haklarına erişimini zorlaştırmaktadır. Tarlabası'nda yaşayan çocuklar, maddi yoksunluk bir yana eğitim, sağlık, sosyal ve kentsel olanaklar (yeşil alan, park, temiz çevre, sosyal aktivite alanları vb.) gibi temel hak ve hizmetlerden yararlanma konusunda da derin yoksunluklar yaşamaktadırlar. Bu araştırma da Tarlabası'nda yaşayan Türkiyeli (Kürt, Roman ve Türk) ve Suriyeli (Dom, Kürt, Arap ve Abdal) tüm çocukların ve bakım verenlerinin Covid-19 sürecinden nasıl etkilediklerini anlamayı ve ihtiyaçları ortaya koymayı amaçlamıştır.

4 Tarlabası Toplum Merkezi (TTM) İstanbul'un çok boyutlu dezavantajlı bölgelerinden biri olan Tarlabası'nda bölge sakinlerinin kent yaşamına eşit katılımını desteklemek için 2006 yılında kurulmuş, hak temelli çalışan bir sivil toplum örgütüdür. TTM kuruluşundan bu yana çocuk, genç ve kadınların güçlenmeleri, hakları ile ilgili farkındalık kazanmaları ve bunları ifade edebilecekleri güvenli alanlar oluşturma odağında faaliyetler yürütüyor. Daha fazla bilgi için: <http://www.tarlabasi.org/>

YÖNTEM

Araştırmanın Kapsamı

Tarlabaşı Toplum Merkezi (TTM) Sulukule Gönüllüleri Derneği (SGD), Small Projects İstanbul (SPI) ve Başak Sanat Kültür Vakfı (BSV) tarafından eşgüdümlü yürütülen araştırma iki aşamadan oluşmaktadır; okumakta olduğunuz araştırma ön raporu Nisan- Mayıs (ilk çeyrek) 2020'de İstanbul, Beyoğlu, Tarlabaşı bölgesinde 41 çocuk⁵, 30 bakım verenle yapılan birinci derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilere dayanmaktadır.

Tüm kurumlar araştırma ön raporu ayrı ayrı kaleme almıştır. Bununla birlikte tüm araştırmalardan süzülen verilerle çocukların haklarına erişimine ilişkin ortak bir infografi yayınlanacaktır. Araştırmanın ikinci aşaması, Mayıs 2020'de tekrar edilecek olan derinlemesine görüşmelere dayancaktır. Çalışmayı eşgüdümlü yürüten 4 kurumun bulgularının bir arada sunulacağı nihai rapor Haziran 2020'de okuyucularıyla buluşacaktır.

Bu raporda hem yetişkinlere hem de çocuklara yöneltilen sorularla temel olarak çocukların haklarına erişimlerine ilişkin mevcut durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Bu bağlamda çocuklara Covid-19 sürecinde günlük yaşam pratikleri; eğitime erişim, bilgiye erişim ve oyun hakkı ile ilişkilendirilebilecek sorular; yetişkinlere de çocuklarının eğitim hakkına erişimleri, değişen ekonomik koşullar, sağlık hakkına ve bilgiye erişim başlıklarıyla ilişkilendirilebilecek sorular yöneltilmiştir.

Araştırma ön ve nihai raporda Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin (BM ÇHS);

Madde 17 bilgiye ve medyaya erişim hakkı,

Madde 24 sağlık erişim hakkı,

Madde 27 yaşama-gelişim bağlamında güvenli alan,

Madde 28-29-30 eğitim hakkı,

Madde 31 Dinlenme, boş zaman değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkına dair paylaşımlarına yer verilecektir.

Ayrıca başlıklar BM ÇHS'nin 4 temel ilkesiyle de ilişkilendirilecektir. Unutulmamalıdır ki gerek insan hakları gerekse çocuk hakları bölünemez ve birbirinden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla tüm hakların, her zaman, herkes için ve hepsinin yaşama geçmesi temel düşünce olmalıdır. Yine araştırmada farklı başlıklarda yer verilen BM ÇHS'nin 4 temel ilkesi olan; *ayrım gözetmeme, çocuğun öncelikli yararı, katılımı ve yaşama ve gelişiminin desteklenmesi* de sözleşmedeki tüm hakların uygulanması için gerekli ve geçerli ilkelere dir. Her bir hak başlığına bu ilkeler ışığında bakmak önemli ve önceliklidir.

5 Çocukların -atanmış/kimlik cinsiyetine göre- 26'sı kız 15'i oğlan; 4'ü Suriyeli 37'si Türkiyelidir.

Görüşmelerin tamamı telefon aracılığı ile yapılmıştır. Telefon görüşmelerini yapan kişilerin doğrudan çocuklarla TTM’de ilişkilenen, birlikte atölye yürüten ve çocuklarla birebir tanışıklığı olan kişilerin olmasına özen gösterilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce, görüşmenin amacı anlatılarak sözlü izin ve onay alınmıştır. Araştırma soruları çalışmayı eşgüdüm içinde yürüten 4 kurum tarafından çocuklar, bakım verenler için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Görüşmeler EK 1 ve EK 2’de sunulan çerçeve dahilinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, çocuklarla ortalama 15 dakika, yetişkinlerle 20 dakika sürmüştür. Veriler niteliksel analiz yapılmak üzere toplanmıştır.

Telefon görüşmelerinin yapıldığı süreyi de içine alan zaman diliminde, Covid-19 önlemleri kapsamında 3 Nisan 2020’de, 20 yaş altı için sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir.⁶ Çocuklar öncelikle en fazla bağ kurdukları alanlardan biri olan okula, TTM’ye ve ardından da sokaklara erişemez olmuşlardır. Oyun ya da sosyalleşme amaçlı zamanın büyük çoğunluğunu sokakta geçiren bu grup için tamamen eve hapsolmanın çeşitli zorlukları da beraberinde getireceği tahmini soruların şekillendirilmesine yol göstermiştir.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırmanın en belirgin kısıtı, telefona erişme imkânı olmayan kitlenin bilgilerinin kapsam dışında tutulmak zorunda kalmasıdır. Görüşülen hanelerin çoğunlukla kalabalık oluşu, tüm aile bireylerin çoğunlukla aynı oda içinde yaşamını sürdürüyor oluşu ve çocukların ev içinde özel alana erişme imkanının olmayışı gibi sebeplerle çocuklarla bakım verenlerinin yanındayken konuşulmuştur. Görüşmeciler, çocukların konuşurken zaman zaman kendilerini rahat hissetmediklerini ya da bir yetişkin müdahalesi olduğunu görüşme notlarına düşmüşlerdir.

Bu kısıtlara ek olarak: Tarlabası Toplum Merkezi’nde faydalanıcı grup olarak Domlar⁷ da yer almaktadır. Dom gruplar Türkiye’de Diyarbakır, Mardin, Urfa, Gaziantep, Mersin ve Hatay şehirlerinde yoğun bir şekilde yaşarken; Suriye iç savaşı ile birlikte Suriye’den yine bu şehirlere göç ederken politik atmosferin yarattığı zorluklar ve çadır kentlerde yaşanan ayrımcılıklar nedeniyle bu şehirlerde de barınamamış ve İstanbul’a göçler yoğunlaşmıştır. Göç eden kişiler ve göç ettikleri mekanlar ile ilgili çok kısıtlı veri olsa da, şimdilik Ümraniye, Fikirtepe, Sultanbeyli ve Tarlabası’nda yaşayan Dom grupların olduğu bilinmektedir. Tarlabası,

6 “Erdoğan: 31 il araç giriş çıkışına kapatıldı, 20 yaş altına sokağa çıkma yasağı geldi” 3 Nisan 2020 tarihli Evrensel haberi. Erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: https://www.evrensel.net/haber/401268/erdogan-31-il-arac-giris-cikisina-kapatildi-20-yas-altina-sokaga-cikma-yasagi-geldi?utm_source=anasayfa&utm_medium=manset&utm_campaign=haber&slide_order=01

7 “Domlar, Ortadoğu halkları tarafından; Nawar, Çingene, Zott, Ghajar, Bareke, Gaodari, Krismal, Qarabana, Karaçi, Abdal, Aşiret, Qurbet, Mıtrıp, Gewende, Dom, Abdal, Tanjirliyah, Haddadin, Hacıye, Arnavut, Halebi, Haramshe, Kaoli gibi isimlerle adlandırılan kökenleri Hindistan’a dayanan, peri-patetik toplulardan oluşurlar.” “Peri-patetik topluluklar, birlikte yaşadıkları halklara, iş aletleri üreten, çoğu zaman sözlü ve müzikal kültürlerinin taşıyıcısı olan, dişçilik, sünnetçilik, gibi geleneksel halk hekimliği, hayvan terbiyeciliği gibi, demircilik, kalaycılık, sepet, kalbur, deri işlemeciliği, gibi pek çok farklı alanda geleneksel zanaatları icra edip, hizmet veren ve bu hizmetlerin karşılığında besin – gıda maddeleri alan, göçebe – yarı göçebe topluluklardır.” Domlar: Suriye’nin Öteki Sığınmacıları Erişim adresi: http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/d/o/domlar_suriyenin-oteki-siginmacilari_yonetici-ozetti.pdf

Dom grupların İstanbul'da en yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biri olmuştur. Dom gruplar yaşadıkları ayrımcılıklar nedeniyle Taksim'de bulunan enformel iş sektörlerinde çalışabilmektedir. Bununla beraber kadınlar ve çocuklar ise sokakta mendil/su satarak, müzik aleti çalarak geçimini sağlamaktadırlar. Dom nüfus içinde kayıt dışı çocuk işçiliği ne yazık ki oldukça yüksektir. TTM'nin 2016 yılından bu yana birebir çalıştığı Dom gruplar genellikle Haziran ayında mevsimlik işçi olarak başka şehirlere göçmektedirler. Mart ayında virüsün Türkiye'ye yayılmasıyla mevsimlik işçi olarak çalışmak zorunda olmaları, İstanbul'daki iş alanlarının erişilemez oluşu ve türlü güvenlik endişeleriyle göçmeye başladıkları bilgisi edinilmiştir. Konuyla ilişkin mahalle muhtarı ile görüşme sağlanmıştır.

***“Suriyelilerin çoğu gitmek için yol belgesi almaya çalışıyor, bunun için emniyete gidiyorlar. Düünden beri ikameti başka şehirde olan veya kimliği olmayanlar gitmeye başladı”
(30 Mart, Çukur Mahallesi Muhtarı)***

Alanda yapılan araştırmalar ve yayınlanan bilgi notları da bu veriyi destekler niteliktedir.⁸ Domların bu süreçte mevsimlik tarım göçüne katılmaya başlamalarının yanı sıra düzenli bir telefon hatlarının olmayışı, dil gelişimine bağlı sorunlar ve telefonda bilgi vermeye dair güvende hissetmemeleri nedeniyle araştırma kapsamında Tarlabası'nın da “öteki'si” sayılabilecek Domlara erişim sağlanamamıştır. Türkiye'de yaşayan Dom grupların Covid-19 sürecinden nasıl etkilediklerine ve alınabilecek önlemlere dair yürütülen çalışmalar mevcuttur.⁹

Bunlara ek olarak görüşülen ve örgün eğitim yaş aralığı içinde olan çocukların tamamı okullaşmış çocuklardır, ancak unutulmamalıdır ki özellikle Dom çocuklar için ekonomik yetersizlik, dışlanma, kapsayıcı eğitim koşullarının sağlanmaması gibi sebeplerden okullaşamama hala önemli ve öncelikli sorun alanının başında gelmektedir.

Araştırmanın Etik Çerçevesi

Tarlabası Toplum Merkezi çocuklarla yürüttüğü bütün çalışmalarında Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme'si başta olmak üzere ulusal ve uluslararası insan hakları standartlarını temele almaktadır. Merkezin çocuk güvenliği politika belgesinde¹⁰ de değinildiği gibi çocukların olası risklerden korunması ve merkez çalışmalarında tüm haklarının yaşama geçmesi için azami çaba göstermektedir.

8 “Covid-19 Salgınında Mevsimlik Tarımda Çalışan Ailelerin ve Çocukların Korunması” 22 Nisan 2020 tarihli Hayata Destek Bütteni. Erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: <https://www.hayatadestek.org/bulten/covid-19-salgininda-mevsimlik-tarimda-calisan-ailelerin-ve-cocuklarin-korunmasi/>

9 “Covid-19 Salgınında Mevsimlik Tarımda Çalışan Ailelerin ve Çocukların Korunması Dom Toplumu ve Yerinden Edilmiş Suriyeli Dom Toplulukları Ortadoğu Ülkelerinde Covid-19 Salgını Riski Altında” Kırkayak Kültür Raporu. Erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: <http://www.kirkayak.org/wp-content/uploads/2020/04/KK-Dom-Toplumu-Corona-Raporu-1.pdf>

10 Daha fazla bilgi için: <http://www.tarlabasi.org/docs/politika/ttm-cocuk-guvenligi-politika-belgesi.pdf>

Mevcut olağanüstü hal gereği araştırma sürecinde bir etik kurul onayı alınmamıştır.

Bu çalışmanın etik çerçevesi oluşturulurken BM ÇHS'nin 4 temel ilkesi ve Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association-APA) çocuk katılımcılarla yürütülecek çalışmalar için hazırladığı etik ilkeler dikkate alınmıştır. Bu ilkeler; zarardan koruma ve yarar sağlama, bilgilendirme ve onay, doğruluk, adalet- hakkaniyet ve insan hakları ve onuruna saygıdır.¹¹ Bu ilkelere ek olarak Çocuk Gelişimi Araştırmaları Topluluğu'nun (Society for research in child development-SRCD) aile onayı ve anonimliği de içeren 16 maddelik etik kurallarından¹² da yararlanılmıştır. Bu araştırma boyunca tüm görüşmelerde ve raporlaştırma aşamasında bu ilke temel alınmıştır. *Zarar vermeme* ilkesi gereğince, katılımcıların travmalarını tetikleyecek veya şiddet deneyimlerini çağrıştıracak sorular, çocukların ailelerinin yanında yanıtlamakta zorlanacağı sorular (şiddet, olumsuz deneyimler vb.) araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Gizlilik ilkesi doğrultusunda, katılımcıların kimlik ve iletişim bilgileri Tarlabası Toplum Merkezi'nde saklıdır. Rapor boyunca herhangi bir katılımcının kimliğini belli edecek hiçbir alıntıya yer verilmemiştir.

Görüşme sorularına başlamadan önce görüşülen bakım verenlere araştırma hakkında bilgi verilmiş, katılım konusunda sözlü onayları alındıktan sonra görüşmeye devam edilmiştir. Benzer süreç çocuk görüşmeleri sırasında da yürütülmüştür. Araştırma boyunca Tarlabası Toplum Merkezi'nin mevcut Çocuk Güvenliği Politika Belgesi ve İletişim Politika Belgesi doğrultusunda dikkat edilen hususlar aşağıda özetlenmiştir.

Çocuk Güvenliği Politika ve Prosedürleri ilkeleri içinde araştırmayla ilgili kapsam;

Tarlabası Toplum Merkezi

- Çocukların doğrudan ya da dolaylı bir şekilde bulunduğu ve kendi hayatlarını etkileyen her konuda karar mekanizmalarını çocuklara açık bir şekilde kurgular.
- Olası ya da mevcut bir güvenlik endişelerini bildirebilecekleri sistemler kurmakla yükümlüdür.
- Tüm işe alımlarda çocuk hakları ve hak temelli yaklaşım ilkeleri odağında ve çocuk güvenliğini gözeterek karar verir.
- Tüm aktiviteler/çalışmalar öncesi risk analizleri yapar ve riskleri en aza indirerek ortadan kaldırmayı hedefler.
- Tüm TTM bileşenleri; çocuklara, yetişkinlere, hayvanlara ve tüm canlılara eşit, şiddetsiz, yapıcı ve kapsayıcı tutum ve davranış geliştirir.

¹¹ "Ethical Principles Of Psychologists And Code Of Conduct", American Psychological Assotiation, (2017).
Erişim adresi: <https://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf>

¹² "Ethical Standards for Research with Children", Society for Research in Child Development, (2007).
Erişim adresi: <https://www.srcd.org/about-us/ethical-standards-research-children>

Davranış kuralları içinde araştırmayla ilgili kapsam;

- Çocukların, ailelerin ve tüm paydaşların (çalışan, gönüllü, yönetim kurulu ve üyeler) kişisel bilgilerinin gizli kalmasını garanti altına alır, bilgileri gizli tutar. Kontrolsüz erişimlerde/yayımlalarda yönetim kurulu ve çalışanları sorumlu tutar.
- Çocukların paylaştığı kişisel bilgi ve hikayeleri, çocuğun yüksek yararı ve yapılan çalışmanın özellikleri gerektirmedikçe, ilgili kişiler dışında kimseyle paylaşmaz, söz konusu durumlarda önce çocukların onayını alır.
- Hem sölemsel hem de görsel üretimde çocukları mağdur olarak (zayıf, güçsüz vb.) göstermez.
- Çocuğu, ailesini veya topluluğu tehlikeye sokabilecek hikâye veya görüntü yayınlamaz
- Hiçbir çocuğa ait kişisel bilgiyi, fotoğraf ve videoyu kişisel araçlarında saklamaz. Bu bilgi, fotoğraf veya videoları, kişisel hesaplar ve ağlar da dahil olmak üzere hiçbir biçimde, hiçbir web sitesi ve ağda yaygınlaştırmaz.

İletişim ve Görünürlük İlkeleri içinde araştırmayla ilgili kapsam

- Görüşülen faydalanıcıların, isimleri ya da kimliklerinin tespitine olanak verecek detayların kullanımı ile ilgili talep ve çekinceleri dikkate alınır, eksiksiz şekilde uygulanır. İsimleri ya da kimliklerinin tespitine olanak verecek detayların kullanımı ile ilgili talep ve çekincesi olan kimselerin isimleri daima değiştirilir.
- Görüşülen, fotoğraf ya da videosu çekilecek olan çocuklardan alınan rıza formu hem çocuğun hem de yasal vasisinin rızasının içermelidir. Faydalanıcılara ve paydaşlara gerekli bilgilendirme yapılır ve çocuklardan izin formu, paydaşlardan TTM İletişim Politikası'na uyacaklarına dair sözleşme istenir. Çocukların ya da vasilerinin izni yazılı olarak vermek istemedikleri durumlarda sözlü izin alınır ve belgenin üzerine, onayı alan kişi tarafından imzalanmış gerekli not düşülür.
- Önyargıları arttıran, ayrımcılığa yol açabilecek ve evrensel değerlerle örtüşmeyen nitelikte fotoğraf, video, hikâye ve mesajlar kullanılmaz.

BULGULAR

Araştırmada bulgular Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme’de tanımlanmış olan beş hak alanı altında çerçevelenmiştir;

- Eğitim hakkı: 28, 29 ve 30. madde
- Dinlenme, boş zaman değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkı: 31. madde
- Bilgiye ve kaynaklara erişim hakkı: 17. madde
- Sağlığa erişim hakkı: 24. madde
- Yaşama ve gelişim bağlamında güvenli alan hakkı: Fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişmesi açısından yeterli yaşam standardına ulaşma ve desteklenme hakkını tanımlayan 27. madde

Söz konusu hakları referans alan başlıklarla birlikte gerek bulgular gerekse öneriler sunulurken BM ÇHS’nin 4 temel ilkesi (*ayırım gözetmeme, çocuğun öncelikli yararı, katılımı ve yaşama ve gelişiminin desteklenmesi*) de dikkate alınarak bütüncül bir bakış açısı sunulmaya gayret edilecektir. Yine 4 temel ilkeye de ilişkin olarak, özel hayat (16. madde) ve şiddetten korunma haklarına (19. madde) içkin paylaşımlar da nihai araştırma raporunda daha detaylı olarak dikkate alınacaktır.

Umuyoruz ki bu araştırma başta karar vericiler olmak üzere çocuk hakları odaklı çalışmalar yürüten kurumlara da Covid-19 sürecinde risk altındaki ve kırılgan bölgelerdeki çocukların durumuna ilişkin bir çerçeve sunar ve bu hedef grupların nasıl desteklenebileceğine dair atılacak adımlara ışık tutar.

Eğitim Hakkı

Covid-19 sürecinde okulların geçici olarak kapatılmasını takiben 16-20 Mart haftası ara tatil olarak ilan edilmiş ve ilk etapta 23-27 Mart aralığında EBA (Eğitim Bilişim Ağı) aracılığıyla uzaktan eğitime başlanacağı duyurulmuş,¹³ uzaktan eğitim süresi 2 kez uzatılmıştır.¹⁴ Uzaktan eğitim süreci EBA web sitesi (www.eba.gov.tr) ve televizyon kanalları (TRT EBA TV İlkokul, TRT EBA TV Ortaokul, TRT EBA TV Lise) aracılığıyla yürütülmektedir. Uzaktan eğitime geçiş ile birlikte eğitimdeki eşitsizliklerin görünürlüğü artmış, dezavantajlı bölgelerdeki çocukların bu sistem ile eğitime erişimlerinin nasıl

13 “Uzaktan Eğitimle İlgili Süreç Hafta İçi Simülasyonlarla Anlatılacak” başlıklı 14 Mart 2020 tarihli MEB haberi. Erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: <http://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitimle-ilmgili-surec-hafta-ici-simulasyonlarla-anlatilacak/haber/20513/tr>

14 “Uzaktan Eğitim 30 Nisan’a Kadar Devam Edecek” başlıklı 25 Mart 2020 MEB haberi. Erişim tarihi: 08.05.2020 Erişim adresi: <http://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-30-nisana-kadar-devam-edecek/haber/20585/tr> ve “Uzaktan Eğitim 31 Mayıs’a Kadar Devam Edecek” başlıklı 29 Nisan 2020 tarihli MEB haberi. Erişim tarihi 08.05.2020. Erişim adresi: <https://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-31-mayisa-kadar-devam-edecek/haber/20803/tr>

olacağı gündeme gelmiştir. ÇHS Madde 2'de "hiçbir çocuk kendine ya da ailesine ait hiçbir özelliğinden dolayı ayrımcılığa uğratılamaz" şeklinde tanımlanan ve 4 temel ilkeden biri olan ayırım gözetmeme ilkesi çocuklara sunulacak tüm hizmetlerin devletin sorumluluk alanındaki tüm çocukların ihtiyaçları ve biriciklikleri gözetilerek sunulması gerektiğini hatırlatır. Bu süreçte Türkiye'deki 17 milyon 870 bin 712 öğrencinin¹⁵ eğitim haklarına erişimlerine bakarak çalışmaya başlamak önceliklidir.

Araştırmanın Tarlabası'nda yürütülen ayağında toplam 41 çocukla görüşme yapılmıştır. Görüşülen çocukların 13'ü okul öncesi yaş grubunda, 10'u ilkokulda, 17'si ortaokulda ve 1'i lisededir. Okul yaş grubundaki 28 çocuktan 20'si uzaktan eğitime erişebildiklerini ifade etmiştir. Farklı yaş gruplarında çocukları olan ve görüşme yapılan 30 yetişkin, çocuklarının 12'sinin EBA'yı düzenli takip ettiğini, 3'ü deneyip bıraktığını, 4'ü hiç erişemediklerini ifade etmiştir. 5 yetişkin okul çağında çocuğu olmadığını söylerken 7'si bu soruya yanıt vermemiştir.

Erişebildiklerini söyleyen çocuklar ve yetişkinler görüşmenin devamında ise çeşitli sebeplerle zorlandıklarını, verimli bulmadıklarını ve anlamakta zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Bu nedenlerin başında;

- EBA'yı hızlı bulmaları,
- EBA'nın müfredatının kendi okul müfredatlarının önünde olması,
- Uzaktan eğitim saatlerini evde ortak ve kalabalık alanda geçirmeleri,
- EBA'yı takip etmesi gereken birden çok çocuk oluşu ve derslerin çakışması,
- Televizyonun olmayışı ya da televizyona kanalı kuramamış olmak,
- EBA'nın sıkıcı bulunması,
- Ve çocukların uyanamama sorunları gelmektedir.

Eğitime erişime ilişkin görüşme alıntıları

"Takip edebiliyorum ama keşke biraz daha yavaş olsa. Bazen yazamıyorum anlatılanları. Güzel anlatılıyor bence." (11 yaş)

"Takip etmekte zorlanıyorum ama tekrar olması iyi. Tekrar sayesinde takip etmem kolaylaşıyor." (13 yaş)

"Dersleri takip ediyorum ama İngilizceyi hiç anlamıyorum çünkü Türkçe konuşmuyor hiç. Bir de İnkılap dersinden desteğe ihtiyacım var." (14 yaş)

15 "TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, Millî Eğitim Bakanlığının 2020 Yılı Bütçesinin Görüşmeleri Tamamlandı" başlıklı 15 Kasım 2019 tarihli MEB haberi. Erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: <https://www.meb.gov.tr/tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda-mill-egitim-bakanliginin-2020-yili-butcesinin-gorusmeleri-tamamlandi/haber/19697/tr>

“Takip etmeye çalışıyorum ama okulda henüz 2. ünitedeidik ama televizyonda 5. üniteyi anlattıkları için konuları anlamıyorum ve matematikte oldukça geriyiz. Üzgünüm, evde çok sıkılıyorum. Bazen televizyonda istemediğim dizileri izlemek zorunda kalıyorum.” (12 yaş)

“Televizyonu takip etmeye çalışıyorum ama saati sürekli kaçıyorum, saatleri bilmiyorum bu yüzden takip etmekte zorlanıyorum” (12 yaş)

“Takip edemiyorum, televizyonumuz göstermiyor, internetimiz de yok.” (7 yaş)

“Televizyonu takip etmeye çalışıyorum ama anlamıyorum. Bu yüzden öğretmenimden bir şifre aldım ama şifre yanlış. Sonra öğretmene ulaşamadık, mesajlara aramalara dönmedi.” (13 yaş)

“(EBA) İzliyorum ama bir şey anlamıyorum 9 dakika anlatıyor, internetten takip etmiyorum. Testlerim var bazen onları çözüyorum.” (14 yaş)

“Televizyon dersleri takip ediyorum ama geriden geliyorlar. Hocam mesela matematik konularını anlatıyorlar sanki ilkokuldayız gibi... Test çözmeye devam ediyorum. Okuldayken daha çok sıkılıyordum, ev daha eğlenceli. (Neden böyle düşünüyorsun?) Okula gitmek için sabah 7’de uyanıp akşam 5’e kadar okulda olmam gerekiyordu. Şimdi aynı iş için yalnızca 1 saatimi ayırıyorum.” (12 yaş)

“...Dersler çok hızlı olduğundan dolayı takip etmekte zorlanıyoruz. Öğretmen ile iletişimimiz çok yok bu süreçte. Eğer olsaydı (çocuğum için) daha iyi olabilirdi.” (33 yaş, 2 çocuk annesi)

“TRT Eba kanalını kuramadık televizyona, dışarıdan birini (tamirci) de çağıramadık eve salgın olduğu için.” (29 yaş, 4 çocuk annesi)

“Ödev yapıyorlar, dersleri takip ediyorlar ve oyun oynuyorlar. 10 yaşındaki en küçük çocuğumun öğretmeni dışında hiçbir öğretmen iletişime geçmedi. İletişime geçen öğretmenlerden çok memnunuz, EBA ile ilgili bir şeyler öneriyor, günlük hallerini soruyor.” (Yaşı bilinmiyor, 7 çocuk annesi)

“Yok izlemiyorlar televizyondan dersleri, hiç ders çalışmıyorlar büyük oğlum sınava girecek ama nasıl yapacağız bilmiyorum. İstanbul’a da gidemiyoruz acaba burada sınava girebilir mi? Öğretmenlerden bilgi gelmiyor bize, çocuklar telefonda EBA’ya girmeye çalıştılar ilk hafta girdiler bir daha giremediler saatinde girmeyince sonradan giremiyorsun herhalde onu da anlamadık. Gönderdikleri 8 GB internet öyle kalıyor kullanamıyor çocuklar.”¹⁶ (36 yaşında, 3 çocuk annesi)

16 Covid-19 sürecinde memleketlerine gitmişlerdir.

“Çocukların EBA sistemi üzerinden bir şeyler öğrenebileceğini pek düşünmüyorum, eğitim sistemine güvenim yok.” (32 yaşında, 3 çocuk annesi)

“Çocukların öğretmenleri hiç ilgilenmiyor, iletişimimiz yok. Okul ile iletişim kurabileceğimiz hiçbir telefon numarası yok ve bu konuda biraz suçlu hissediyorum.” (40 yaşında, 3 çocuk annesi)

“Çocuklar oyun oynuyorlar. İnternetimiz yok, televizyonumuz da çok eski. O yüzden çocuklar videoları (EBA) izleyemiyorlar. Çocukların okuldaki öğretmenlerine telefonumu vermiştim, ama ne arıyor ne de mesaj atıyor.” (36 yaş, 4 çocuk annesi)

EBA'ya ilişkin söz konusu sorunların yanı sıra iletişim numaraları birbirinde olan bazı çocukların takip edebildikleri ve not alabildikleri dersleri ebeveynlerinin telefonu aracılığıyla birbirlerine gönderdikleri ve birbirlerini bu şekilde destekledikleri görüşme notlarına yansımıştır.

Görüşme alıntılarında paralel olarak belirtmek gerekir ki çok az ebeveyn ve çocuk öğretmenle iletişimde olduğunu vurgulamıştır. Mayıs ayında yapılacak ikinci görüşmelerde çocukların öğretmenleri ile iletişimine dair soruların derinleştirilmesi planlanmaktadır.

Okul öncesi yaş grubunda bulunan 13 çocuğa uzaktan eğitime dair soru yöneltilmemiştir. Bununla birlikte çocukları okul öncesinde bir eğitim kurumunda olan yetişkinler de öğretmenin çocukları aramasını beklediklerini ifade etmişler ve şu ana kadar herhangi bir iletişimleri olmadığını görüşmelerde dile getirmişlerdir. Dolayısıyla, bu örnekte okul öncesi yaş grubuna dair bilgi almak ayrıca kıymetlidir. ÇHS 25, 26 ve 27. maddelere ilişkin olarak ücretsiz ve eşit erişilebilir okul öncesi eğitimin önemini ve EBA üzerinden yürütülen uzaktan eğitimin okul öncesi yaş grubunu ve özel gereksinimli çocuklara dair ne kadar kapsayıcı olduğunu düşündürür niteliktedir.

Görüşmelerde uzaktan eğitime erişimle ilgili sıkıntılar yaşandığı açıktır. Özellikle okur yazar olmayan anneler çocuklarını desteklemekte zorlandıklarını, sistemi öğrenmek için doğru bilgi kaynaklarına erişemediklerini, okullardan konuyla ilgili bilgilendirme almadıklarını da sözlerine eklemiştir. Bunlara ek olarak hanelerdeki internet erişiminin de yetersiz olması uzaktan eğitim sürecinde çocukları desteklemek isteyen yetişkinler için önlerine çıkan engellerden biridir. Görüşülen 30 yetişkinin; 7'si hiç internet erişimi olmadığını, 15'i evde internetleri olduğunu, 4'ü komşudan ya da bir akrabalarından sınırlı sürelerle kullandıklarını, 4'ü telefonla internete bağlanabildiğini belirtmiştir.

Bununla birlikte öneriler bölümünde de değinileceği üzere 28 ebeveyn MEB'in ücretli Mobil Bilgi Servisi olan 8383'ten¹⁷ mesaj alıp almadıkları sorusu yöneltilmiştir. 3 ebeveyn

¹⁷ 8383 aylık abonelik ve ücret ile ebeveynlere düzenli bilgi göndermektedir. “Servis üyeliği dahilinde yapılacak bilgilendirmeleri, tüm GSM Operatörlerinde, vergiler dahil aylık 2,5 TL ücret karşılığında cep telefonunuza SMS olarak alacaksınız.” Erişim adresi: <https://e-okul.meb.gov.tr/mebsmsservis/sms.htm>

1 kez aldığı, 24 ebeveyn ise hiç almadığını dile getirmiştir. Eğitim hakkı sadece örgün eğitimi kapsamamaktadır; Covid-19 sürecinde çocukların öğrenme süreçlerine yardımcı olacak eğitsel materyallere de erişimin önünde kısıt olduğu çocuklar ve aileler tarafından dile getirilmiştir. Faydalanıcı grup TTM'nin açık olduğu zamanlarda merkezin kütüphanesini kullanmakta ve kitap ihtiyaçlarını bu şekilde karşılamaktadır. Dile getirilen bu ihtiyaç doğrultusunda TTM bazı yayınevleri ile iletişime geçerek kitap bağışları toplamış ve Mayıs ayının ikinci haftası dağıtım için harekete geçmiştir.

“TTM kapalı olduğu için hikâye veya roman alamıyorum, şu an okuyacak kitabım olmadığı için üzgünüm.” (13 yaş)

Dinlenme, Boş Zaman Değerlendirme, Oyun Oynama, Kültürel ve Sanatsal Etkinliklere Katılma Hakkı

Görüşme yapılan çocukların neredeyse tamamı, park, yeşil alan gibi oyun alanı ihtiyaçlarını sokaklarda ve okul bahçelerinde karşılamaktadır. Telefon görüşmelerinin yapıldığı süreyi de içine alan zaman diliminde, 3 Nisan 2020'de, 20 yaş altı için sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Zamanının büyük kısmını sokakta geçiren bu grup için tamamen eve hapsolmanın çeşitli zorlukları da beraberinde getirdiği görüşme sonuçlarında izlenebilmektedir.

Bu başlık altında paylaşılacak veriler için çocuklara günlerinin nasıl geçtiği, dışarı çıkıp çıkmadıkları, ne tür oyunlar oynadıkları, arkadaşlarıyla iletişimde olup olmadıkları sorulmuştur. Çocukların neredeyse tamamı iyi olduklarını, günlerinin güzel geçtiğini dile getirmiştir. Sokağa çıkma yasakları nedeniyle, görüşme yapılan 41 çocuktan 2'si (bakkala gittiklerini ifade etmişlerdir) hariç tümünün balkona ya da kapının önüne çıkmak dışında sokakla teması kesilmiştir.

Çocuklardan 13'ü arkadaşlarıyla telefon aracılığıyla iletişimini sürdürdüğünü, 7'si internet ya da anlık mesajlaşma servisleriyle arkadaşlarıyla iletişim kurduğunu, 10'u balkondan ya da camdan konuştuğunu, 2'si evde görüştüğünü ifade ederken 16 çocuk arkadaşlarıyla hiç iletişimi olmadığını vurgulamıştır.¹⁸

“Günlerim güzel geçiyor ama biraz sıkılıyorum hep evde olduğum için, ev de küçük o yüzden.” (10 yaş)

“Evde oturuyorum. Bugün canım çok sıkıldı. Cumartesi ve Pazar uzaktan eğitim olmadığı için canım yine sıkılıyor.” (12 yaş)

18 Birden çok araçla arkadaşlarıyla iletişim kuran çocuklar vardır.

Bu süreçte özellikle evde yaşı kendine yakın kardeşi olan çocukların birlikte vakit geçirdikleri ve oynadıkları sıkça görüşme notlarına yansımıştır. Çocuklar evde kendi oyunlarını da ürettiklerini ama “TTM’de birlikte oynamak gibi” olmadığını dile getirmişlerdir. Yukarıda da değinildiği gibi görüşülen çocuklardan pek çoğu oyun ve hikâye kitabı eksikleri olduğunu da sözlerine eklemiştir. Dijital araçlara erişimi olan çocuklar da tablet ya da telefon üzerinden oyun oynadıklarını ifade etmişlerdir. Küçük yaş grubu da evcilik, saklambaç, ebelemeç oynayarak, boyama yaparak, oyun hamuru ile oynayarak zaman geçirdiğini belirtmiştir. Çocuklar da yetişkinler de oyun konusunda evlerin küçüklüğüne vurgu yapmışlardır. Oyunlara ek olarak çocuklar boş zamanlarını televizyonda çizgi film ya da dizi izleyerek geçirdiğini söylerken birkaç çocuk ev işlerinde annelerine yardım ettiklerini ifade etmiştir.

Çocuk görüşlerine ek olarak bakım veren görüşmelerinde çocukların ve kendilerinin sıkıldığına ve evlerin küçüklüğü nedeniyle alan azlığına vurgu daha sık karşımıza çıkmaktadır.¹⁹

Bilgi ve Medyaya Erişim

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)’ne göre sözleşmeye taraf devletler kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlamayı kabul etmektedirler. Yine ÇHS’nin 4 temel ilkesinden biri olan *çocuk katılımı ilkesinin* gereklerinden biri çocuğun kendine uygun, yeterli ve doğru şekilde bilgilendirilmesidir. ÇHS madde 12’de tanımlanan katılım ilkesi “her çocuğun, kendi yaşamını ilgilendiren her konuda alınacak kararlara dair görüşlerini ifade etme” hakkını tanımlar.

Bu hak ve ilkeler kapsamında değerlendirilmek üzere izleme çalışması kapsamında çocuklara ve yetişkinlere öncelikle salgın ile ilgili bilgiye nereden ulaştıkları, yaşadıkları yerde internete erişip erişemedikleri, erişebiliyorlarsa hangi araçla, ne oranda interneti kullanabildikleri sorulmuştur.

Yukarıda da ifade edildiği gibi 30 yetişkinden; 7’si hiç internet erişimi olmadığını, 15’i evde internetleri olduğunu, 4’ü komşudan ya da bir akrabalarından sınırlı sürelerle kullandıklarını, 4’ü telefonla internete bağlanabildiğini belirtmiştir. 41 çocukla yapılan görüşmelerde ise 8’i hiç internet erişimi olmadığını, 18’i internetleri olduğunu, 2’si komşudan ya da bir akrabalarından sınırlı sürelerle kullandıklarını, 8’i telefonla internete bağlanabildiğini söylerken 5 çocuktan bu soruya yanıt alınmamıştır. İnternet erişimi konusunda ebeveyn ve çocuklardan gelen bilgilerdeki kısmi tutarsızlığa, bazı çocukların telefonda oynadıkları oyunları da internetten oynadıklarını düşünmelerinin sebep olduğu varsayılmaktadır.

19 TTM’nin Tarlabası’nda 2015-2016 yıllarında gerçekleştirdiği Yüz Kadın Yüz Hikaye saha araştırmasında 97 evin 77’si 1 veya 2 odalı; 70 hane 5 ve üstü kişiden oluşmaktadır. “Yüz Kadın Yüz Hikaye Saha Araştırması Bulgular Ön Raporu” Erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: <http://www.tarlabasi.org/docs/yuz-kadin-yuz-hikaye-on-rapor.pdf>

Çocuklar salgın ile ilgili bilgileri; büyük ölçüde televizyon haberlerinden aldıklarını ifade etmişlerdir. Bazı çocuklar bilgileri anne, baba, teyze gibi yakın çevrelerinden almaktadır. Yalnızca 1 çocuk okulun açık olduğu dönemde öğretmenlerinin kendilerine Korona ile ilgili bilgi verdiğini ifade etmiştir. 2020 başından bu yana dünya gündeminde olan Covid-19 süreciyle ilgili görüşme yapılan 41 çocuktan yalnızca 1 çocuğun okuldan bilgi almış olması süreçle ilgili önlem ve bilgilendirme yetersizliğini ortaya koymaktadır. Çocuklar merak ettikleri konuları çoğunlukla evdeki yetişkinlere sorduklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca bu süreçte çocuklara özgü bir bilgi/danışma hattı vb. bir hizmete yaygın iletişim kanallarında yapılan takipte rastlanmamıştır.

“Mesela ilacını bulabilecekler mi, bunu merak ediyorum. İnsanlara zarar vermeyen ama virüsü öldürebilecek bir ilaç olmalı.” (12 yaş)

Covid-19 sürecinde ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları²⁰ çocukları süreç ile ilgili bilgilendirmek için içerikler üretmişlerdir. Ancak bunların neredeyse tamamı çevrimiçi ulaşılabilir kaynaklardır. Ana akım medyada ya da TRT EBA kanallarında Covid-19 sürecini çocuklara özgü anlatan -önlemler dışında- düzenli/düzensiz çok fazla yayına rastlanmamıştır. Bu da çocukların yaş ve gelişimlerine uygun bilgiye erişimleri önünde önemli kısıtlardan biridir. Bu kısıt zaman zaman çocukların süreçle ilgili yanlış ya da eksik bilgilenmesine sebep olabilmektedir. Eksik veya yanlış bilgilenmenin de, belli bir ülke vatandaşlarına karşı önyargı oluşması gibi sonuçları olabildiği araştırmada gözlemlenmiştir.

Öneriler bölümünde de değinileceği gibi çocukların yaş ve gelişimlerine uygun bilgi kanalları olması, çocukların merak ettikleri konuları öğrenmesi ve süreçle ilgili doğru ve tarafsız bilgi alması önem taşımaktadır.

Diğer yandan bakım verenler de bilgiye çocuklarla benzer kanallar üzerinden erişim sağlamaktadır. Yetişkinlere yöneltilen bilgileri hangi kaynaktan aldıkları ve bu kanalları yeterli-doğru bulup bulmadıklarına dair sorularda, yetişkinlerin vurgularında öğrendikleri bilgilere inanma/güvenme isteği sezilmektedir.

“Televizyondan takip ediyoruz, doğru söylüyorlardır inanıyoruz tabi ki.” (46 yaş, 4 çocuk annesi)

“Televizyondan alıyoruz, TV izliyoruz, doktorlar yalan söylemez, inanıyoruz.” (27 yaş, 4 çocuk annesi)

“Ne bileyim alıyoruz herhalde doğru bilgi.” (32 yaş, 2 çocuk annesi)

20 Covid-19 sürecinde çocuklar için üretilen kaynaklardan bazılarını FİSA Çocuk Hakları Merkezi'nden erişilebilir. Erişim adresi: <https://chm.fisa.org.tr/cocuklar-icin/>

“Televizyondan dinliyoruz, eş dostla konuşuyoruz, eşimin çalıştığı yerden de bir şeyler yolladılar temizlik için bakalım. Çok fena diyorlar, ne kadar doğru ne kadar yanlış televizyon bilmiyorum.” (31 yaş, 2 çocuk annesi)

Sağlığa Erişim Hakkı

Bu başlıktaki sorular yalnızca bakım verenlere yöneltilmiştir. Sağlığa erişim başlığında Covid-19 sürecinde aldıkları önlemler, bu süreçte sağlık hizmetlerine erişim ihtiyaçları olup olmadığı ve olası bir korona vakasında evlerinde karantinanın mümkün olup olmadığı sorulmuştur.

Görüşülen 30 bakım verenden 16'sı bu süreçte sağlık hizmetine ihtiyaç duymadığını, 5'i ihtiyaç halinde eriştiğini 6'sı ise erişemediğini ya da erişmeye çekindiğini dile getirmiştir.

“Bebek ikinci aya girdiği için 27 Mart tarihinde olması gereken aşığı yaptıramadık. Bu süreçten dolayı hastaneye gitmiyoruz.” (36 yaş, 3 çocuk annesi)

“X'in bugün biraz ateşi çıktı ama doktora götürmedik çünkü alt komşu kızını götürdü hemen karantinaya almak istemişler babası bırakmamış o yüzden biz de evde müdahale ettik şimdilik. X'in her şeyini ayırdım takip ediyoruz eğer ateşi düşmezse akşam acile götüreceğiz.” (27 yaş, 4 çocuk annesi)

“Küçük oğlum geçen hafta hastalandı. Onu mahalledeki sağlık ocağına götürdüm.” (36 yaş, 4 çocuk annesi)

“Bebeğin aşısı vardı, hızlıca gidip geldim. Başka bir şey olunca çıkmıyoruz zaten.” (31 yaş, 2 çocuk annesi)

“X'in randevusu vardı dil terapisi desteği almak için; iptal ettik.” (37 yaş, 1 çocuk annesi)

“İhtiyacımız olsa bile hastaneye gitmeye korkuyoruz, geçen gün parmağımda sorun yaşadım ama yine de gitmedim kendi kendime geçirmeye çalıştım.” (32 yaş, 3 çocuk annesi)

İfadelerden de anlaşılacağı gibi sağlık hizmetlerine erişim konusunda kimi bakım verenlerin çekinceleri nedeniyle aşı gibi zorunlu hizmetlere de erişemedikleri ya da bilgilendirme eksikliği nedeniyle erişmekten çekindikleri anlaşılmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın korona dışındaki hizmetlere ilişkin yeterli bilgilendirmeyi yapmaması bu konuda yayın organlarına içerik desteği vermemesi gibi nedenlerle bu sıkıntıların yaşandığı söylenebilir.

Bir diğer soru olan evde olası bir Covid-19 pozitif durumunda karantinanın mümkün olup olmadığı sorusudur. Birinci görüşmelerin yapıldığı dönemde görüşülen ailelerden yalnızca birinde babanın Covid-19 pozitif olduğu, hastanede kaldıktan sonra eve döndüğü, ayrı bir oda açıldığı ve hanedeki diğer kişilerin (7 kişi) tek bir odada kaldıkları ifade edilmiştir. Karantina mümkün mü sorusuna 10 kişi mümkün, 19 kişi mümkün değil demiştir, 1 kişi bu soruya yanıt vermemiştir. Karantina mümkün değil diyenlerin neredeyse tamamı evin 1 oda 1 salon oluşuna, kalabalık oluşuna 2 oda olanlar da odaların birbiriyle bağlantılı olduğuna ya da zaten tuvaleti ayırmanın mümkün olmadığına vurgu yapmışlardır. Karantina mümkün diyenlerin de çoğunun evleri benzer durumdadır ancak herkesi bir odaya toplayıp hasta kişiye bir oda açmak için ellerinden geleni yapacaklarını ifade etmişlerdir.

“Karantina mümkün değil. Bizim mutfağımız, banyomuz bile yokken.” (32 yaş, 3 çocuk annesi)

“Evimiz 2+1 ama ayıramayız çünkü yatak odamızın içinden diğer odaya geçiliyor.” (31 yaş, 2 çocuk annesi)

“(Karantina) mümkün değil. Eşim (Covid-19 pozitif vaka) eve geldi. Ona ayrı oda yapmamız lazım ama olmuyor. Mecburen liseye giden oğlum gidiyor yanına orada ders çalışıyor. Ne yapalım çok zor.” (43 yaş, 7 çocuk annesi)

Covid-19 sürecinde aldıkları önlemlere dair yetişkinlere sorular yöneltildiğinde neredeyse tamamı evden çıkmaya imtina ettiklerini, ellerinden gelen önlemleri almaya çalıştıklarını söylemişlerdir. 7 kişi maske kullanarak dışarı çıktığını, 4 kişi eldiven kullandığını, 14 kişi mümkün olduğu kadar toplu alışveriş yaptığını, 13 kişi kişisel hijyen, ev hijyenine dikkat ettiğini söylerken bir kişi hiçbir önlem alamadıklarını ifade etmiştir.

“Süreç ile ilgili hiçbir önlem almadık. Yardım da alamadık. Ne maskemiz var ne eldivenimiz.” (36 yaş, 4 çocuk annesi)

Yaşama ve Gelişim Bağlamında Güvenli Alan Hakkı

ÇHS madde 6'da “çocuğun yaşaması ve her alanda desteklenmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, önlemlerin alınması ve çocuğun her türlü zarardan korunması” şeklinde tanımlanan ve sözleşmenin 4 temel ilkesinden biri olan yaşama ve gelişim ilkesine bu başlık kapsamında bakılacaktır. Covid-19 süreci günlük işlerde çalışan²¹, düzenli geliri olmayan hanelerde çok daha fazla yıkıcı etkiye yol açmıştır.

²¹ Tarlabası bölgesinde midyecilik yoğun olarak yapılan işlerden biridir. Midyeciler ise bu süreçte ilk kapatılan yerlerden olmuştur. Ayrıca iş kaybı hep dışarıda ücretli çalışanlar üzerinden ifade edilmiş olsa da midyecilikte kadınların görünmez emekleri de yükündür. TTM Yüz Kadın Yüz Hikaye saha araştırmasında görüşülen 97 kadından ev-dışı emekçisi 22 kadının 10'u midyecilik ile uğraşmaktaydı (2015-2016). Dolayısıyla bu bağlamda hanedeki iş kaybı hem ücretli hem de ücretsiz emeğin iş kaybıdır. “Yüz Kadın Yüz Hikaye Saha Araştırması Bulgular Ön Raporu” Erişim tarihi: 08.05.2020. Erişim adresi: <http://www.tarlabasi.org/docs/yuz-kadin-yuz-hikaye-on-rapor.pdf>

Görüştüğümüz ailelerin neredeyse hiçbiri süreç öncesi de ekonomik açıdan rahatça yaşayamazken, bu sürecin olumsuz yanlarını ilk günden itibaren tecrübe etmeye başlamıştır.

Yaşama ve gelişim bağlamındaki görüşmelerde ailenin ekonomik durumu ve salgının yaşam koşullarında sebep olduğu değişimler hakkında sorular bakım verenlere yöneltilmiş, onlar aracılığı ile çocukların ve ailenin diğer bireylerinin durumları anlaşılmasına çalışılmıştır.

Görüşülen bakım verenlerden 7'sine yardım alıp almadığı sorulmuştur. Bu kişilerden 4'ü yardım aldığını, 1'i yardıma başvurup alamadığını, 6'sı yardım almadığını belirtmiştir. İkinci görüşmelerde tüm bakım verenlere bu soru yöneltilenektir. Ayrıca öneriler bölümünde de değinileceği gibi halihazırda başvuruya açık olan yardımların tamamı internet üzerinden yapılmakta ve e-devlet girişi gerekmektedir. İkinci görüşmelerde ebeveynlerin bu konuda bilgi sahibi olup olmadığı da ayrıca sorulacaktır.

Görüşülen kişilerin çoğunluğu düzenli bir gelirleri olmadığını, kira ve faturalarını öderken zorluk çektiklerinden bahsetmiştir. Bu ayı geçirebildiklerini ama bir sonraki ay için büyük bir belirsizlik içinde olduklarını sözlerine eklemişlerdir. Görüşülen hanelerde çalışan kişilerden 8'si bu süreçte iş kaybı yaşamış, 1'i ücretli izne ayrılmış, yalnızca 5'i henüz etkilenmediğini dile getirmiş, 7'si son birkaç aydır işsiz olduğunu söylemiş ve 10'u da kendisinin ya da hanede çalışan kişinin iş kaybetmesine dair kaygı yaşadığını vurgulamıştır.

“Kocam çalışıyordu, salgından kaynaklı şu an çalışmıyor. Çalıştığı yer kapandı. Eskiden kardeşim para yolluyordu artık o da yollayamıyor. Elektrik faturası geldi, nasıl ödeyeceğimizi bilmiyoruz. Hiçbir şey bilmiyoruz.” (36 yaş, 4 çocuk annesi)

“Kimse çalışmıyor şimdi. İşler durdu, paramız kalmadı. 1 ay daha kendimizi geçindiririz sonrası yok salgından kaynaklı işten çıkarıldım. Şu an çalışmıyorum. Gelirimiz yok. Bu şekilde ne kadar devam ederiz bilmiyorum.” (33 yaş, 3 çocuk babası)

“Haberlerde sürekli yardım edileceğini söylüyorlar, bekliyoruz ve durumumuz iyi değil.” (37 yaş, 3 çocuk annesi)

Yetişkinlerin bu ifadeleri, sürecin hanede yaşayan başta çocukların ve yetişkinlerin sağlıklı gıda, temel hijyen malzemeleri, barınma gibi ihtiyaçlarını önümüzdeki dönemde nasıl karşılayacaklarına dair kaygı ve endişe oluşturmaktadır. Bu temel ihtiyaçlara erişememe çocukların yaşama ve gelişim haklarının yaşama geçmesi önünde engel teşkil edecektir. Buna ek olarak orta ve uzun vadede bu sürecin çocukların işgücüne katılmalarını, okul devam durumlarını da nasıl etkileyeceği takip edilmesi gereken kritik noktalardan biridir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma, 12 Mart itibarıyla Türkiye’de alınmaya başlanan önlemler ve yaşam koşullarındaki değişimlerin; İstanbul’un risk altındaki 4 bölgesinde yaşayan çocukların durumunu ortaya koyma gayreti taşımaktadır. Güncel durumun kamuoyu ile hızlıca paylaşılması için birinci görüşme soruları ve analiz kapsamı sınırlı tutularak bir ön rapor hazırlanmıştır. Araştırma Ön Raporu’nda yer verilemeyen hak ve hizmetlere erişime ikinci görüşmelerde daha derinlemesine bakılacak ve final raporunda daha kapsamlı bir analiz sunulacaktır. Muhakkak ki Covid-19 sürecinde çocukların sektöre uğrayan hakları eğitim, sağlık, oyun ve serbest zaman, bilgi ve medyaya erişim bağlamlarından daha geniş bir alana yayılmaktadır. Örneğin özel hayat, şiddetten korunma gibi haklara araştırmada yer verilememiş olsa da bu hakların yaşama geçmesi konusunda da sıkıntılar yaşandığı ve yaşanabileceği öngörülmektedir. Covid-19 süreci öncesinde de çok boyutlu yoksulluk ve yoksunluklar yaşayan faydalanıcı grubun bu süreçte uğradığı ya da uğraması olası hak ihlallerine bakmak, bu gruplar için öncelikli sunulması gereken hizmetleri ve alınması gereken önlemleri gösterecektir. Bu araştırma da söz konusu sürece katkı sunmayı amaçlamaktadır. Covid-19 sürecinde çocukların ihtiyaçları ve karşılaştıkları engelleri çocuklardan duymak, gerçekçi çözümlerin üretilmesi için en öncelikli adımdır.

BM ÇHS 4 temel ilkedeki biri olan ve madde 3’te “çocuğu etkileyen tüm eylem ve kararlarda çocuk için en iyi olan temel düşünce olmalıdır” şeklinde tanımlanan çocuğun öncelikli yararı ilkesi Covid-19 sürecinde de karar alıcılara ve kamuoyuna yol gösterici olmalıdır. Çocukların bu süreci ve sonrasını haklarının en üst düzeyde yaşama geçtiği bir biçimde yaşamaları için çeşitli kamu otoriteleri ve sivil toplum için atılabilecek adımlar ve alınabilecek önlemler aşağıda paylaşılmıştır.

Belediyeler

- Şehirde yaşayan ve salgın sürecinde daha büyük zorluklarla karşılaşan, sokağa çıkması yasak olan 20 yaş altı ve 65 yaş üstü grubu, ihtiyaçları ve talepleri ile ilgili ücretsiz ve ulaşılabilir telefon hatları üzerinden çeşitli alanlarda destekleme çalışmaları yürütülmesi,
- Kamuya açık internet erişiminin yaygınlaştırılması,
- Mahalle bazlı ihtiyaçların tespit edilmesi, yardım başvurularının çevrimiçi kanallar dışında da yaygınlaştırılması.

Sivil Toplum Kuruluşları

- Çocukların, yaşadığı sıkıntı ve gündelik yaşamlarına, okullarına ve arkadaşlarına duydukları özlem gibi zorlayıcı duygularla baş etmeleri için güçlendirilmeleri,
- Salgın sürecinde yapılan yardımlara ilişkin olarak sorumlu kurumların şeffaf ve hesap verebilir olması için savunuculuk yapılması,
- Öğretmenlerin salgın sürecinde yaşadıkları zorluklara ilişkin izleme yapılması,
- Sivil toplumun bu süreçte iş birliği içinde kolektif etkiye odaklanarak çalışmalar yürütmesi.

Milli Eğitim Bakanlığı Ve Okullar

- Çocukların öğretmenleriyle etkileşimlerinin sürmesi için gerekli önlemlerin alınması,
- Bilgilendirmelerin, teknolojiye erişimi kısıtlı veya olmayan bakım veren ve çocukları kapsayacak yöntemlerle yapılması,
- Uzaktan eğitimi zorunlu kılan durumlarda izlenilecek yöntem ve kullanılacak araçlara ilişkin bilgilendirmelerin karantina öncesinde yapılması, bu doğrultuda kurumsal mekanizmaların kurulması,
- Dijital kaynakların yanında çocukların basılı kaynaklarla nasıl destekleneceğine yönelik çalışmaların yapılması, bu çalışmalarda dezavantajlı kılınmış bölgelerin önceliklendirilmesi,
- Çocukların sınıf arkadaşlarıyla etkileşimlerinin sürebilmesi için önlemler alınması, çevrimiçi dersler ve/ya gruplar aracılığıyla sosyalleşme olanaklarının artırılması
- Çocukların öğretmenlerine erişim olanaklarının soru yöneltme mekanizmalarını dahil edecek şekilde artırılması,
- MEB'in Mobil Bilgi Servisi olan 8383'ün üyelik/ücret gereksiz tüm velilere düzenli bilgilendirme yapması,
- Okul öncesi yaş grubu için etkinliklerin ve materyallerin yer aldığı, erişilebilir programların hazırlanması.

Sağlık Bakanlığı

- Yeni doğan gibi çocukluk dönemi aşlarını içeren hizmetlerin karantina koşulları gözetilerek verilmesi,
- Covid-19 sürecine ilişkin çevrimiçi eğitim programları yapılması, uzun dönemli planlama konusunda bilgi ve becerilerin artırılması,
- Covid-19 dışındaki hastalıklar söz konusu olduğunda da sağlığa erişimin göz ardı edilmemesi, ailelerin sağlık hizmetine erişiminin sağlanması,
- Çocukların ve ebeveynlerinin yaşadıkları sıkıntı ve gündelik yaşamlarına, okullarına ve arkadaşlarına duydukları özlem gibi zorlayıcı duygularla baş etmeleri için güçlendirilmeleri.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

- AÇŞH'nin BM ÇHS'nin uygulamasından sorumlu kurum olduğu göz önüne alınarak Covid-19 sürecinde ve sonrasında alınan önlemlerin ve atılacak adımların ülkedeki tüm çocukların haklarını gözetmesine ilişkin yol haritası hazırlanması,
- Korona virüsüne ilişkin çocuklar için yapılan açıklamaların yaş ve gelişim düzeylerine uygun, çocuk dostu hale getirilmesi ve çocuklar için bilgilendirme hattı açılması,
- Taleplerin görünür olduğu ihtiyaç analizlerinin yapılması ve bu analizlerin diğer bakanlıklarla faaliyetlerini daha etkin kılmaları sorumluluğuyla paylaşılması.

İletişim Daire BaŐkanlıĐı ve Medya Kuruluşları

- Çocuklara yönelik korona virüsüne ilişkin bilgilendirmelerde tüm bakanlıkların tüm iletişim kanallarında ortak bir tutumu taşımasının sağlanması: Bilgilendirmelerin çocukların kendi yaş ve gelişim düzeylerine uygun, anadillerinde ve çocuk dostu araçlarla yapılması,
- Çocuklara özgü bilgilendirmelerin iletişim politikasının öncelikli öğelerinden biri haline getirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması.

EK 1

Ebeveynler/Bakım verenler için çerçeve sorular;

1. Nasılsınız? Çocuklar nasıl? Günleriniz nasıl geçiyor?
2. Bu süreç için nasıl önlemler aldınız? Salgına tedbir olarak ihtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi? Evetse hangi yolla?
3. Salgınla ilgili ne biliyorsunuz? Bilgileri nereden alıyorsunuz, öğreniyorsunuz? Bilgi aldığınız kanaldan yeterli-doğru bilgi aldığınızı düşünüyor musunuz?
4. İnternete erişiminiz var mı? Sağlıklı bir şekilde kullanabiliyor musunuz?
5. Hayatınızda ne değişti? Ailede kim çalışıyor? Ailenin ekonomik durumu etkilendi mi? Nasıl?
6. Ailenizde bir hastalık durumu söz konusu olsa o kişi izole edebilecek odanız mevcut mu?
7. Mahalle nasıl, bir hareketlilik var mı?
8. Sağlık hizmetine ihtiyaç var mı, karşılayabildiniz mi?
9. Bu süreçte ne gibi zorluklar yaşıyorsunuz? Böyle devam ederse ne yapmayı düşünüyorsunuz? Bu durum sonucunda bir ekonomik/gelir kaybı yaşadınız mı?
10. Çocukların günü nasıl geçiyor? Okullar televizyon ve internetten eğitime geçti, izleyebiliyorlar mı? Takip edebiliyorlar mı? Bir sıkıntı yaşıyor musunuz, çocuklar bu konuda nasıl hissediyor, nasıl etkilendiler? Öğretmenlerden bilgi geliyor mu? EBA'dan telefonuna günlük olarak ders programına dair bilgilendirme mesajı geliyor mu?

EK 2

Çocuklar için çerçeve sorular;

1. Nasılsın? Günlerin nasıl geçiyor? (Halleri ve kaygı seviyelerini anlamaya dönük sorular)
2. Dışarı çıkıyor musun?
3. Arkadaşlarını görebiliyor musun? Arkadaşlarıyla iletişimi sürdürüyor musun? Evetse, nasıl?
4. Televizyondan eğitime başladı takip edebiliyor musun? Evdeki sorumlulukların arttı mı?
5. Evde nasıl oyunlar oynuyorsun? Nelerle oynuyorsun?
6. Evde internete erişimin var mı? Nasıl kullanıyorsun interneti, günde kaç saat, ne için?
7. Salgınla ilgili bilgileri kimden öğrendin? Nasıl öğreniyorsun? Merak ettiklerini kimlere sorarsın? Başka neler öğrenmek istersin?

Adres: Çukur Mahallesi Zerdali Sokak No.9 Tarlabası-Beyoğlu-İstanbul